

MANİSA İLİ KARAAĞAÇLI BELDESİNDE ÇOCUK BAKIMINA YÖNELİK YÖRESEL UYGULAMALAR

Local Applications About The Child Care in Karaağaçlı District of Manisa

Süheyla Rahman¹, Selim Altan², Sırrı Çam³, Hasan Yüksel⁴

¹Assist.Prof. Celal Bayar University School of Medicine, Dept. Of Medical Education

²Assist.Prof. Celal Bayar University School of Medicine, Dept. of Medical Ethics and History of Medicine

³Assoc.Prof. Celal Bayar University School of Medicine, Dept. Of Medical Genetics

⁴Prof.Dr. Celal Bayar University School of Medicine, Dept. Of Pediatrics

ÖZET

Modern tıbbın imkânlarından faydalanamayan veya pek çok sebeple tıbbın bu gibi uygulamalarından uzak durmayı tercih eden insanların, hastalıkların teşhis ve tedavisi amacıyla atalarından öğrendiği ya da kendi deneyimlerinden elde ettiği yöntemlerin toplamı geleneksel hekimlik olarak bilinmektedir. Toplum sağlığını yakından ilgilendiren bu tür uygulamaların bir kısmının faydalı olup olmadığı hala tartışmalıyken, birçoğunun zararlı olduğu tıbben kanıtlanmıştır.

Çocuk sağlığının halk sağlığı bakımından önemi dikkate alındığında, geleneksel hekimlik uygulamalarının araştırılması ve konu ile ilgili eğitim çalışmalarının planlanmasının önemi anlaşılacaktır. Yaptığımız bu araştırma ile bir yandan kırsal kesimde geleneksel hekimlik uygulamaları tespit edilirken diğer yandan bu tür uygulamaların göçmen topluluklardaki uygulama farklılıklarının tespiti amaçlanmıştır.

Çalışmanın sonunda belirlediğimiz; çocukluk hastalıklarından korunma ve bunların tedavisi ve bakımı amacıyla bilinen ve uygulanan yöntemler arasında; ileride bebeğin el ve ayaklarının düzgün olması için kundak yapılması, yeni doğanın sabırlı olması için üç ezan beklendikten sonra emzirilmesi, pişik olmaması için yeni doğanın tuzlanması gibi uygulamalar sayılabilir. Tıbbi literatürde bu uygulamaların zararlı olduğuna dair yayınlar mevcuttur.

Araştırma sonuçları, bu bölgede yaşayan bireyler arasında kent merkezine yakın mesafede ve modern tıp olanaklarına kolaylıkla ulaşabilir konumda olunmasına rağmen, pek çok geleneksel hekimlik uygulamasının günümüzde de canlılığını muhafaza ettiğini ve bir kısmının bilindiği halde uygulanmadığını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel hekimlik; Çocuk; Göçmen.

ABSTRACT

The sum of methods which are the people whose couldn't provide benefits from the opportunities of modern medicines or prefer to stay away from applications like these, because of many reasons; obtained by experiences of learned from ancestors or their own experiences, on the purpose of diagnosing and treating of the diseases; is known as traditional medicine.

In this study which we have done is aimed to; on the one hand assigning of the traditional medicine applications at the rural region; in the other hand, determination of application differences in communities of immigrants.

Between of the methods that are known and applied for prevention, treatment and care of childhood diseases that we have determinate in the study; applications as if; swaddling for newborn's hands and foot to be smooth, breastfeeding after waiting to call three times prayer for newborn's to be patient and salting of the newborn for not being rash in the future; can be counted.

Consequences of the study demonstrate that; most of traditional medicine applications maintain the vitality some of them known well but not applied; although it is easy to access to modern medicine opportunities and close to the city center among individuals living in this region.

Keywords: Traditional Medicine; Child; Immigrant.

GİRİŞ

Halk tıbbı (*ethnomedicine, folk medicine*) insanların hekime ve modern tıbbın imkânlarına ulaşamadığı ya da çeşitli sebeplerle bilimsel tıbbın uygulamalarından kaçındığı durumlarda, hastalıklardan korunma ve sağaltım amacıyla tatbik edilen pratikleri kapsar. Bunlar kuşaktan kuşağa aktarılan, bu nedenle de geleneksel hale gelmiş çeşitli teşhis ve tedavi yöntemlerini içerir.

Halk tıbbı aynı zamanda bağlı bulunduğu kültürün bir parçasıdır; halka ait iyileştirme pratikleri, nesilden nesile aktarılarak oluşmuş, biriktirilmiş bilgilerin ürünüdür. Alışkanlıklar, deneyimler ve pratikler nedeniyle geleneksel bilgiye dayanır ve toplumdaki herkes az ya da çok bu bilgilere sahiptir.¹

Geleneksel hekimlikte hastalıkların nedeni ve algılanışı ile modern tıptaki tedavi, algılanış ve yöntemler birbirinden farklıdır. Hastalık tedavisi amacıyla kullanılan ürünler ve yöntemler toplumsal tecrübenin nesilden nesile aktarılması yoluyla öğrenilir. Teşhis maksadı ile kullanılan araçlar, yeri geldiğinde tedavi materyali olarak görülür (inci-incileme vb). Yaşanılan yerin çevresinde bulunan hayvansal, bitkisel ve mineral kökenli materyallerden yapılan ilaçlar ve dinsel-büyüsel yöntemler temel iyileştirme araçlarıdır.

Çocuklarda hastalık ve ölümler, biyolojik etkenler, yetersiz sağlık hizmetleri, sosyoekonomik durum, hijyen, anne yaşı, annenin eğitim düzeyi, sağlık hizmetlerinin yaygınlığı ve etkinliği ve fiziksel ortam gibi faktörlerden etkilenmektedir. Çocuk sağlığının korunması için çocuk bakımında birinci derecede sorumlu olan annenin çocuk bakımı hakkında eğitilmesi gereklidir.

Bunun yanında çocuk sağlığına zararlı bazı geleneksel uygulamalar çocuğun etkin tedavi almasını engelleyerek iyileşmesini geciktirmekte, hatta kimi zaman ölümüne neden olmaktadır. Kırık üzerine katran ve yumurta sarılması, kulağa pişmiş soğan konulması, sarılıkta hastanın alnından kan alınması, dilinin altındaki bağın kesilmesi, pişikte çürümüş ağaç kabuğu tozu kullanılması gibi uygulamalar buna örnek olarak verilebilir.²

Böyle durumlarda sağlık çalışanlarının topluma vereceği sağlık hizmetini planlarken toplumun geleneklerini tanıyıp onları dışlamadan sağlığa zararlı olabilecek gelenekler konusunda nasıl bir eğitim verilmesi gerektiğini de dikkatten uzak tutmaması gerekir.

Halk hekimliği uygulamalarının tespiti, toplum sağlığı ile geleneklerin ilişkisini ortaya koyma çabası olmasının yanında ayrıca halk sağlığı, modern tıp, Türk kültürü, botanik, fitoterapi vb. alanlar açısından önemli veriler sağlayan araştırmalardır.

Yapmış olduğumuz bu araştırma "Göçmen topluluklarda günümüzde bilinen ve uygulanan geleneksel hekimlik uygulamalarının tespiti" projesinin pilot araştırmasıdır. Çalışmamızda Karaağaçlı beldesinde yerleşik Bulgaristan göçmenlerinin (Pomak) çocuk bakımına yönelik olarak bildikleri ve uyguladıkları geleneksel hekimlik bilgileri araştırılmıştır.

Çalışma sonunda, çocukluk döneminde hastalıklardan korunma, tedavi ve bakım amacıyla bilinen ve uygulanan çeşitli yöntemler tespit edilmiştir. Bunlar arasında; bebeğin el ve ayaklarının düzgün olması için kundak yapılması, yeni doğanın ileride sabırlı olması için üç ezan beklendikten sonra emzirilmesi, pişik olmaması için yeni doğanın tuzlanması, karın ağrısı için bebeğin karnına soğan lapası, tarhana lapası, ısıtılmış kepek sarılması ve siğil tedavisinde atın salyasının kullanılması sayılabilir.

Araştırma sonuçları, bu bölgede yaşayan bireyler arasında kent merkezine çok yakın (10 km) mesafede ve modern tıp olanaklarına kolaylıkla ulaşabilir konumda olunmasına rağmen, pek çok geleneksel hekimlik uygulamasının günümüzde de canlılığını muhafaza ettiğini, fakat bir kısmının bilindiği halde uygulanmadığını ortaya koymuştur.

YÖNTEM VE GEREÇ

Çalışma alanımız Manisa merkez ilçeye bağlı Karaağaçlı beldesidir. Ulaşım kolaylığı ve Pomakların Manisa’da en yoğun olarak yaşadığı bir yer olması nedeniyle Karaağaçlı beldesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bu beldenin sakinleri ekseriyetle Bulgaristan Blagoevgrad şehri, Gotse Delchev ilçesi ve köylerinden (özellikle Kornitsa köyünden) farklı tarihlerde ülkemize göç eden bireylerden oluşmaktadır. Belde halkı tarafından bilinen çocuk bakımına yönelik yöresel uygulamaların tespiti amacıyla 28 sorudan oluşan bir anket formu hazırlanmıştır. Soruların çalışırılığının değerlendirilmesi amacı ile Belde’de yaşayan çeşitli yaşlardaki 20 anne arasında bir ön uygulama yapılmıştır. Formun doldurulması aşamasında yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Fakültemizde topluma dayalı eğitime önem verilmektedir. Öğrencilerin ileride hizmet vereceği toplumu şimdiden tanımalarını kolaylaştırmak için bu çalışmaya katılmaları sağlanmış ve anketlerin uygulanması fakültemiz birinci ve ikinci dönem öğrencileri tarafından yapılmıştır. Uygulama öncesi öğrenciler araştırma konusu ve saha araştırması ile ilgili olarak bilgilendirilmişlerdir. Anket uygulaması süreci öğretim üyesinin rehberliğinde gerçekleşmiştir. Öncelikle yaşı, deneyimi, bilgisi gibi özellikleri nedeniyle halk arasında bilinen ve tanınan, konu hakkında bilgi sahibi kişilerle görüşülerek, geleneksel Pomak kültürü içinde bu alandaki uygulamaların neler olduğu tespit edilmiş, daha sonra beldede yaşayan genç, orta yaşlı ve yaşlı bireylerin söz konusu folklorik bilgiye hangi oranda sahip oldukları, uygulayıp uygulamadıkları sorulmuştur. Araştırma tanımlayıcı ve kesitsel özellikte bir araştırmadır. Araştırma 01.01.2012 – 28.02.2012 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Çalışmamıza katılmayı kabul eden 194 kişinin tamamı kadındır, yaş ortalaması 52,6’dır ve yarısından fazlası (%55,3’ü) ilkökul mezunudur. Katılımcıların %69,1’nin geliri giderine eşit ve %91,5’i ev hanımıdır (*Tablo 1*). Araştırmamız çalışma saatleri içinde gerçekleştiği için çalışan kadınlara ulaşılammıştır. Aşağıda çalışmaya katılan kadınların çocuk bakımında tercih ettikleri uygulamalar verilmiştir. Bazı katılımcılar birden fazla geleneksel yöntem uyguladıklarını bildirmişlerdir.

Çalışmanın yapıldığı Karaağaçlı beldesinde anket sonucu elde edilen bulgular şöyle sıralanabilir:

“Kundak yapılmalı mı, neden” sorusuna 40 kişi (%42,6) “elleri ve ayaklarının düzgün olması için”, 16 kişi (%17) “rahat uyuması için” “kundak yapılmalı” cevabını vermiş, 21 kişi (%22,4) ise “rahat büyümesi için” “kundak yapılmaması” gerektiğini belirtmiştir (*Tablo 2*).

“Yeni doğan bebeğin ilk olarak ne zaman emzirilmesi gerektiği” sorusuna, 16 kişi (%17,0) “anne sütü çabuk gelsin gitmesin diye hemen emzirilmeli”, 27 kişi ise (%28,7) “sabırlı olsun diye üç ezan beklendikten sonra emzirilmeli” cevabını vermiştir (*Tablo 3*).

Bebeğin tuzlanması ile ilgili olarak 77 kişi (%81,9) tuzlanması gerektiğini belirtmiş ve sebebini de, “ağzı kokmasın, terlemesin ve pişik olmasın” şeklinde ifade etmiştir (*Tablo 4*).

Bebeğin karnı ağrıdığıında 41 kişi (%43,6) anason, papatya gibi bitkisel çaylar içtiklerini, 6 kişi (%6,4) çocuğun karnına tarhana lapası veya ısıtılmış kepek sardıklarını belirtmiştir (*Tablo 5*).

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kadınların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Kişi (n=94)	%
Yaş	40 yaş ve altı	24, 25,5
	41-50 yaş arası	19, 20,2
	51-60 yaş arası	22, 23,4
	60 yaş üzeri	29, 30,9
Eğitim	İlkokul seviyesinin altında	13, 13,8
	İlkokul	52, 55,3
	Ortaokul	17, 18,1
	Lise ve üzeri	12, 12,8
Meslek	Ev kadını	88, 93,6
	Devlet memuru	5, 5,3
	Çiftçi	1, 1,1
Sosyoekonomik durumu	Gelir giderden fazla	8, 8,5
	Gelir giderde eşit	65, 69,1
	Gelir giderden az	21, 22,3

Tablo 2. Araştırmaya katılan kadınların kundak yapma gerekçeleri.

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Elleri ayakları düzgün olsun	40	42,6
Rahat uyusun	16	17,0
Adettir, kırk gün kadar yapılır	7	7,4
Üşümesin	1	1,1
Beli çıkmasın	2	2,1
Kolay tutulsun	1	1,1
Çişini erken söylesin	1	1,1
Hayır, kundak yapmam	21	22,4
Cevap vermeyen	5	5,3

Tablo 3. Araştırmaya katılan kadınların yeni doğan bebeği erken emzirme gerekçeleri

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Aç kalmasın ve anne sütü çabuk gelsin diye hemen emzirilir	16	17,0
Çocuk sabırlı olsun diye üç ezan bekletilir	27	29,7
Ağız sütü boşa gitmesin diye hemen emzirilir	1	1,1
Hemen ilk yarım saatte, çünkü anne sütü faydalıdır	43	45,8
Üç gün beklenir	1	1,1
Cevap vermeyen	6	6,4

Tablo 4. Araştırmaya katılan kadınların yeni doğan çocuğu tuzlama gerekçeleri

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Ağız kokmasın, teri kokmasın, pişik olmasın	77	81,9
Kemikleri sağlam olsun	3	3,2
Mikroplar kırılsın	1	1,1
Adet öyle	4	4,3
Hayır tuzlanmaz	4	4,2
Cevap vermeyen	5	5,3

Kulak ağrısında; 38 kişi (%40,3) çocuğun kulağına anne sütü, zeytinyağı, pırasa suyu damlattıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 6).

Sarılık durumunda 37 kişi (%39,4) çocuğun yüzüne sarı tülbent örttüklerini ya da sarı kıyafet giydirdiklerini, 2 kişi (%2,1) çocuğu sarıçiçek isimli bitkinin suyu ile yıkadıklarını, 8 kişi (%8,5) ise içine miras altın atılan su ile banyo yaptırdıklarını söylemiştir (Tablo 7).

Tablo 5. Araştırmaya katılan kadınların karnı ağrıyan çocuğa yönelik yaptıkları uygulamalar

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Sirtına ve karnına kavrulmuş sedef çiçeği, sıcak zeytinyağı ile masaj yapılır	2	2,1
Rakı (ev yapımı) - zeytinyağı karışımı çocuğun karnına sürülür	1	1,1
Ayağının altına rakı, göbeğine badem yağı sürülür	1	1,1
Kepek ısıtılır, soğan lapası veya tarhana lapası yapılır ve karnına sarılır (hayıt tohumu karıştırılarak)	6	6,4
Çocuğun karnına sabunlanan bez konulur	3	3,2
Yağlanmış ekşi hamur yapılıp karnına sarılır	2	2,1
Sıcak tutulur	3	3,2
Anason, papatya, nane, rezene, kimyon, çörekotu, mercan köşk, dereotu, ihlamur, kantaron, ayvadana çayı içirilir	41	43,7
Hindistan cevizi, taze ceviz suyu, badem yağı, zeytinyağı içirilir	1	1,1
Sabun fitili uygulanır, bebek aspirini verilir	1	1,1
Ölçme işlemi yapılır: Çocuk yüz üstü yatırılır, elleri ve ayakları çapraz olarak birleştirilir, en sonunda çocuk ayaklarından tutularak baş aşağı silkelenir, elektrik süpürgesinin sesi dinletilir	14	14,9
Demir kızdırılır (şiş vb.) karnına konur	2	2,1
Doktora götürülür	4	4,3
Cevap vermeyen	13	13,8

Tablo 6. Araştırmaya katılan kadınların kulak ağrısı olan çocuklardaki geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Zeytinyağı, anne sütü, pırasa suyu, soğan suyu kulağa damlatılır	38	40,3
Haşlanmış elma kulağa konur	4	4,3
Eğer çocuk erkekse, kız çocuk emziren bir kadının sütü ağrıyan kulağa sağılır, kulağı ağrıyan kız ise tam tersi yapılır	1	1,1
Sarımsak pişirilir, zeytinyağı ile karıştırılır ve kulağa konur	1	1,1
Kulağa çocuğun kendi idrarı damlatılır	5	5,3
Tatlı elma suyu ve sedef çiçeği ezilir sıkılır ve bu su kulağa damlatılır	11	11,7
Soba karası sürülür	3	3,2
Doktora götürülür	16	17,0
Cevap vermeyen	11	11,7

Tablo 7. Araştırmaya katılan kadınların sarılık olan çocuklardaki geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Sarı tülbent örtülür (kundak sarısı), sarı kıyafet giydirilir	37	39,4
Babasının iç çamaşırı giydirilir, mikrop mikrobu kırar	5	5,3
Üzüm hoşafı, papatya çayı, limon suyu, kadife çiçeği (sarı çiçek) çayı, pekmez, şekerli ballı su, ılık su içirilir	14	15,0
Çocuğa kendi çışı içirilir	1	1,1
Mekke'den getirilmiş hacı taşı ile su içirilir	1	1,1
Hurma yedirilir	1	1,1
Hayvanın safra kesesi kurutulur ve anneye içirilir, çocuğa sütle geçer	1	1,1
Miras altın batırılan su ile banyo yaptırılır	8	8,5
Nergis çayı ile banyo yaptırılır	1	1,1
Nergis çiçeği atılan suya miras altın 7 kere batırılıp çıkarılır, çocuk bu su ile banyo yaptırılır	2	2,1
Banyo suyuna turuncu bir çiçek ya da altın koyarız, bu su ile yıkarız	2	2,1
Sarıçiçek (kadife çiçeği) küvetteki suya konulur ve bu su ile yıkanır	2	2,1
Yastığının altına limon konulur	1	1,1
Beyaz ışığın ya da güneşin altına yatırılır	2	2,1
Bir kişi çocuğun odasını süpürge ile süpürür, diğer kişi "ne süpürüyorsun?" der, o da " sarılığı süpürüyorum" der sarılık gider	1	1,1
Dilaltından kan akıtılır	1	1,1
Jiletle alnı çizilir, sarı su ve pis kan akıtılır	3	3,2
Okunmuş kibrit çöpü ile dudak çizilir	1	1,1
Doktora gidilir	6	6,4
Cevap vermeyen	4	4,3

Çocuğun altını ıslattığı durumlarda ne yapıldığı sorulduğunda 7 kişi (%7,4) çocukta ölçme işlemi yapıldığını, 1 kişi (%1,1) kireç suyunda kaynatılan yumurta yedirildiğini, 3 kişi (%3,2) ise çocuğun ayak bileklerinden tutulup baş aşağı sallandığını belirtmiştir (Tablo 8).

Çocuğun ateşi yükseldiğinde 34 kişi (%36,2) çocuğun vücuduna sirkeli su ile masaj yapıldığını, 26 kişi (%27,7) ılık su ile banyo yaptırıldığını belirtmiştir (Tablo 9).

Tablo 8. Araştırmaya katılan kadınların altını ıslatan çocuklara yönelik geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Sık sık çişe tutulur	1	1,1
Ayak bileklerinden tutulup baş aşağı sallanır	3	3,2
Sıcak toprağa sarılır (idrar yollarını sıcak tutsun diye)	1	1,1
Alfat ağacının (ahlât) çiçeği kaynatılıp içirilir	1	1,1
Korkutulur, beline yakı yapılır	2.2.1	2.1
Doktora götürülür	11	11,7
Ölçülme yapılır (el ve ayaklar çapraz tutulur ve silkelenir)	7	7.4
Kireç suyunda yumurta kaynatılıp yedirilir	1	1,1
Armut ağacındaki ökse otları kaynatılıp içirilir	1	1,1
Poposundaki kirli bez sırtına konur	1	1,1
Geçer diye bekledik	5	5.4
Cevap vermeyen	60	63,8

Tablo 9. Araştırmaya katılan kadınların ateşi yükselen çocuklardaki geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Limonun ortasına aspirin koyup ısıtılır, eriyen aspirin ve limon suyu karışımı ile bebeğin vücudu ovulur	4	4,3
Sirkeli su ile ovulur	34	36,2
Sirke ile aspirin karıştırılır, bununla ıslatılan bez çocuğun göğsüne konulur	7	7,4
Ilık banyo yaptırılır	26	27,7
Soğuk suya tutulur	2	2,1
Kolonyalı pamukla bütün vücudu silinir	10	10,6
Kirli yün (koyundan kesilip hiç yıkanmamış yün) aspirinle karıştırılmış sirke ile ıslanır ve çocuğa sarılır	1	1,1
Yağda sedef otu kavrulur ve çocuğun her tarafına sürülür	2	2,1
Sirkeli sabun fitili yapılır	2	2,1
Doktora götürülür	12	12,7
Cevap vermeyen	4	4,3

Çocuğun dışkısında bağırsak kurdu görüldüğünde, 12 kişi (%12,8) çocuğa tuzsuz kabak çekirdeği verildiğini, 6 kişi (%6,4) darı kaynatıp suyunu içirildiğini belirtmiştir (Tablo 10).

İtirdiği görüldüğünde, 27 kişi (%28,7) nazara karşı okunduktan sonra, üç kere göze sonra da yere vurulma şeklinde bir uygulama yapıldığını belirtmiştir (Tablo 11).

Çocukların dişi çıkarken oluşan rahatsızlıklarda 30 kişi (%31,9) çocuğun eline dişini kaşması için diş kaşığı, yeşil soğan ya da pırasa verildiğini belirtmiştir (Tablo 12).

Çocuk kabız olduğunda 31 kişi (%33,0) sabunun fitil şeklinde uygulandığını, 32 kişi (%34,0) zeytinyağı, kayısı suyu, inek sütü içirildiğini belirtmiştir (Tablo 13).

Tablo 10. Araştırmaya katılan kadınların dışkısında barsak kurdu görülen çocuklardaki geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Kırmızıturp rendelenir suyu sıkılır, üç hafta süre ile günde üç defa içirilir	7	7,4
Tuzsuz kabak çekirdeği yedirilir	12	12,8
Zeytinyağı içirilir	4	4,3
Susam yağı içirilir	1	1,1
Sütle sarımsak karıştırıp içirilir	1	1,1
Sarımsaklı yoğurt yedirilir	1	1,1
Darı kaynatıp suyunu içirilir	6	6,4
Darı püskülü kaynatılır suyu içirilir	2	2,1
Soğan yedirilir	2	2,1
Doktora götürülür	26	27,7
Cevap vermeyen	32	34,0

Tablo 11. Araştırmaya katılan kadınların itdirseğine yönelik geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Gözüne fiske vurulur, iki defa "itin gö....ne, itin gö...ne" denilir	1	1,1
Ailedeki en son doğan çocuk dua okur (ihlas, Fatiha)	1	1,1
Okunmuş yeşil bitki (herhangi bir ot) sürülür	1	1,1
Dua okunur, göze fiske vurulur, sonra da betona vurulur	27	28,7
Tavukların su içtiği yerdeki su ile çocuğun yüzü yıkanır	1	1,1
Demir para okunur göze sürülür, Ssonra bu para sadaka olarak verilir	1	1,1
Yeni doğuran kadının sütü sürülür	2	2,1
Arpa taneleri okunur bir yere gömülür, arpalar çürüdükçe arpacık kaybolur	1	1,1
Arpa okunur göze sürülür sonra da suya atılır	3	3,2
Sarımsak, zeytinyağı sürülür	7	7,4
İkiz doğuran bir kadına gidilir, o kadına okutulur ve kadın fiske vurur	1	1,1
Bal sürülür ve dua okunur	2	2,1
Çocuğun gözüne sürdükleri ekmeği atıp köpeğe kaptırırlar	1	1,1
Arpacığa "üç günlük" deriz, birine "fiske vurduruz"	1	1,1
Güneşe bakarak okuturuz	1	1,1
Çocuğun yüzüne kırmızı bir bez örterler, üstüne de bir parça ekmeğe koyarlar ve köpek gelir o ekmeği alır sonra geçer	2	2,1
Çakır diken batırılır	1	1,1
Üç gün boyunca her sabah göze fiske vurulur ve "bugün gördüm seni, yarın görmicem" denilir, eğer üç kardeşeler bu uygulamayı en küçük kardeş yapar	1	1,1
Suyla silinir	4	4,3
Arpa taneleri okunur bir yere gömülür, arpalar çürüdükçe arpacık kaybolur	1	1,1
Doktora götürülür	4	4,3
Cevap vermeyen	15	16,0

İshal görüldüğünde ise 15 kişi (%16,0) çocuğa haşlanmış patates verildiğini, 14 kişi (%14,9) tuzlu şekerli bol su içirildiğini, 12 kişi (%12,8) pirinç lapası verildiğini söylemiştir (Tablo 14).

Çocuklarda kırık çıkık olduğunda 25 kişi (%26,6) çıkıkçıya gittiklerini, çıkıkçının da zeytinyağı ya da sabun ile ovarak kırık ya da çıkığı yerine getirdiğini ve üzerine buğday lapası sardığını ifade etmiştir (Tablo 15).

Kızamık geçiren çocuğa, 16 kişi (%17,0) kızamık şekeri veya tatlı yedirildiğini, 10 kişi (%10,6) evin kapısına, odanın içine, ballı su serpildiğini, çocuğun ayak tabanına alınına, ağzına ve gözüne bal sürüldüğünü (evin içi tatlı olsun zira kızamık tatlıyı sevmez) belirtmiştir (Tablo 16).

Pişik olduğunda 33 kişi (%35,1) "ısıtılarak asiti uçurulan" zeytinyağını pişik bölgesine sürdüğünü söylemiştir (Tablo 17).

Tablo 12. Araştırmaya katılan kadınların çocukların diş çıkarma sürecindeki geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
İlk gören kişi bebeğe atlet külot alır	2	2,1
Dişi ilk gören kişinin atletinin omzu yırtılır ve o kişi bebeğe hediye alır	1	1,1
Dişini kaşısın diye, eline sert oyuncak, diş kaşığı, ekme kabuğu, yeşil soğan, pırasa, salatalık verilir	30	31,9
Dişine sarımsak ve soğan sürülür, böylece hem mikrop olmaz hem diş çabuk çıkar	3	3,2
Jel sürülür	8	8,5
Darı kaynatıp yediririz	1	1,1
Pirinç kaynatıp suyunu içiririz, demli çay veririz, patates kaynatıp yediririz	1	1,1
Diş yerlerine rakı ve tuz konur	1	1,1
Yumurta yedirilir	1	1,1
İncileme yapılır (çocuğun ağız kenarında direnç düşmesine bağlı olarak çıkan yaralara karşı tesbih taneleri kullanılarak yapılır)	1	1,1
Diş buğdayı kaynatılır, komşulara şeker ile ikram edilir	1	1,1
Limon suyu, çocuk aspirini verilir	3	3,3
Doktora götürülür	12	12,8
Cevap vermeyen	29	30,9

Tablo 13. Araştırmaya katılan kadınların çocuk kabız olduğunda uyguladıkları geleneksel yöntemler

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Sabun fitil yapılarak uygulanır	31	33,0
Sardunya dalına zeytinyağı sürülerek fitil gibi uygulanır	1	1,1
Badem yağı zeytinyağı veriyordum, sulu gıdalar veriyordum	8	8,5
Gazete kâğıdını inceltip yağlayarak makata sokuyorduk	3	3,2
Karnına sıcak su ve sıcak tuğla koyarız	1	1,1
Zeytinyağı, kayısı suyu, inek sütü, ballı su, ılık su, ekşi elma suyu içirilir	32	34,0
Gül reçeli, armut yedirilir	2	2,2
Doktora götürülür	8	8,5
Cevap vermeyen	8	8,5

Tablo 14. Araştırmaya katılan kadınların çocuk ishal olduğu durumdaki geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Pirinç lapası – suyu yedirilir	12	12,8
Haşlanmış patates yedirilir	15	16,0
Tuzlu şekerli bol su verilir	14	14,9
Kuru kahve yedirilir	5	5,3
Soğuk ballı su verilir	2	2,1
Kızılçık (drake) çayı, demli çay, nane çayı, şekersiz çay içirilir	9	9,6
Peynir bisküvi karıştırıp verilir	2	2,1
Nar kabuğu kaynatılıp içirilir	1	1,1
Nişasta suda eritilip içirilir	1	1,1
Kuru ekme sirke ile karıştırılıp yedirilir	1	1,1
Haşlanmış mercimek yedirilir	1	1,1
Muhallebi yedirilir	2	2,1
Gazoz aspirin atılıp içirilir	1	1,1
Leblebi yedirilir	2	2,1
Havuç suyu, kayısı suyu, limon suyu, tuzlu ayran verilir	4	4,4
Elma püresi, şeftali, muz yedirilir	6	6,4
Doktora götürülür	6	6,4
Cevap vermeyen	10	10,6

Tablo 15. Araştırmaya katılan kadınların çocuklarda oluşan kırık çıkık durumlarında uyguladıkları geleneksel yöntemler

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Çıkıkçıya gidilir	20	21,3
Pirinç – bulgur lapası sarılır	1	1,1
Yumurta akı ile sabun karıştırılır, bir gazlı beze konularak kırık alana uygulanır (alçı gibi olur)	5	5,3
Yumurta sarısı ile sarılır	3	3,2
Pişmiş soğan dövülüp sarılır	1	1,1
Kırık çıkık olan yere zeytinyağı sürülür ve çıkık yerine getirilir	4	4,3
Tahta ile sarılır	4	4,3
Sabunla ovularak yerine getirilir, buğday lapasıyla sarılır	1	1,1
Kırığın üzerine günlük yumurta kırılır, üzerine kül serpilip sarılır	4	4,3
Soğan tuz ile dövülür, kırık alana sarılır	5	5,3
Doktora götürülür	26	27,7
Cevap vermeyen	20	21,3

Tablo 16. Araştırmaya katılan kadınların kızamık geçiren çocuğa yönelik geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Tatlı gıdalar, kızamık şekeri verilir	16	17,0
Soğuğa çıkarılmaz	3	3,2
Çocuk koyun postuna sarılır, bu post gece dışarı atılır, sabah geri alınır	4	4,3
Evin kapısına, odanın içine ballı su serpilir, çocuğun ayak tabanına, alınına, ağzına ve gözüne bal sürülür; evin içi tatlı olsun, çünkü kızamık tatlıyı sevmez	10	10,6
Ev tozları ya da dört yol ağzından toplanan saman çöpleri ateşte tütsülenir, çocuk bunun dumanına tutulur	1	1,1
Çocuk kırmızı giydirilir	1	1,1
Çocuk sıcak tutularak kızamık döktürülür	3	3,2
Çocuk yıkanmaz	2	2,1
Eve et sokulmaz, çocuğa et verilmez (kızamık kızar diye)	4	4,3
Çamaşırları yıkanmaz	1	1,1
Vücuduna ballı nane sürülür	2	2,1
Yumurta verilmez	1	1,1
Kızamık Allahtan gelir, bir şey yapmamak lazım	1	1,1
Doktora götürülür	19	20,2
Cevap vermeyen	25	26,6

Tablo 17. Araştırmaya katılan kadınların pişik olan çocuğa yönelik geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Zeytinyağı ısıtılarak asiti uçurulur ve pişiğe sürülür	33	35,1
Çürük tahtaların tozları pişiğe sürülür	2	2,1
Kil ezilir pişiğe sürülür	2	2,1
Mersin bitkisi tuz ile kavrulup sürülür	1	1,1
Sabunlu su ile temizlenir	4	4,3
Kazan karası sürülür	1	1,1
Anne sütü, katı yağlar, badem yağı sürülür	4	4,3
Cevap vermeyen	7	7,4

Çocukta uçuk çıktığında, 25 kişi (%26,6) kırmızı ruj sürdüklerini, 10 kişi (%10,6) ısıtılan kirli tahta kaşık ya da bulaşık cam bardağı uçuğa sürdüklerini ifade etmiştir (Tablo 18).

Yanık oluştuğunda 10 kişi (%10,6) kireç suyu ile zeytinyağı karıştırıldığını ve yanığa sürüldüğünü, 9 kişi (%9,6) ise yanık bölgeye çiğ patates konulduğunu belirtmiştir (Tablo 19).

Çocukların yürümesinde gecikme olduğunda 3 kişi (%3,2) ayak bağı yapıldığını (ayağına gevşek şekilde ip bağlanan çocuk sokağın başında durur, komşu çocuklarından koşarak gelip ipi çözmeleri istenir, ilk gelen çocuk ipi çözer ve hediye kazanır), kösteğinin kesildiğini ve cuma günü sala ile ezan arasında çocuğun ellerinden tutularak yürütüldüğünü belirtmiştir (Tablo 20).

Çocuğun konuşması geciktiğinde, 11 kişi (%11,7) çocuğun dilaltının kesildiğini ya da şişlendiğini, 9 kişi (%9,6) bülbülün su içtiği kaptan çocuğa su içirildiğini söylemiştir (Tablo 21).

Tablo 18. Araştırmaya katılan kadınların uçuk'a yönelik geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Kırmızı ruj, diş macunu, incir sütü, zeytinyağı, sarımsak, ekme sodası (bikarbonat) sürülür, tuz basılır	25	26,6
Annenin saçının ucuna bal sürülür ve uçuğun üzerine değdirilir	5	5,3
Sıcak çay bardağı bastırılır	4	4,3
Tahta kaşığın sapı ısıtılır ve uçuğa bastırılır (bulaşık olursa daha iyi)	10	10,6
Komşunun bulaşık bezi çalınır uçuğa sürülür tekrar yerine konulur	1	1,1
Uçuk çıkan bölge kapı tokmağına sürülür	1	1,1
Bal, süt ve soğan kabuğu kaynatılarak uçuğa sürülür	1	1,1
Okunur	1	1,1
Uçuk kremi sürülür	14	14,9
Doktora gidilir	8	8,5
Cevap vermeyen	24	25,5

Tablo 19. Araştırmaya katılan kadınların yanığa yönelik geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Çiğ patates rendelenir ve yanık bölgeye sarılır	9	9,6
Yanan bölge ıslatılır tuz serpilir	3	3,2
Lavanta yağı, kantaron yağı, susam yağı, zeytinyağı, diş macunu	6	6,6
Yoğurt, yumurtanın beyazı, salça sürülür (3-4 gün)	5	5,4
Dereden yosun alınır yanığa sürülür, iz kalmaz	2	2,1
Çamur sürülür, gres yağı	3	3,2
Kireç suyu ile zeytinyağı karıştırılır ve yanığa sürülür	10	10,6
Ev rakısı aspirin ve zeytinyağı karışımı sürülür	3	3,2
Yumurta sarısı zeytinyağı karışımı sürülür	2	2,1
Bal mumu zeytin yağ ile veya yumurta sarısı ise ısıtılıp eritilerek sürülür	2	2,1
Zeytinyağı sürülüp, üzerine kına serpilir	2	2,1
İz kalmaması için bal sürülür	1	1,1
Beyaz mumu bir çay bardağı zeytin yağda ısıtıp eritilir ve yanık yere sürülür	2	2,1
Çay otu kavruarak sürülür	1	1,1
Ölü kaplumbağanın kabuğu ezilir ve yanığa sürülür	1	1,1
Soğuk su dökülür, buz konur	11	11,8
Doktora gidilir, yanık ilacı alınır	12	12,8
Cevap vermeyen	19	20,2

Tablo 20. Araştırmaya katılan kadınların geç yürüyen çocuklara yönelik geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Hoppalaya asılır (tavana asılan yaylı bir ip)	1	1,1
Poğaç pişirilir, çocuğun başının etrafında çevrilir, daha sonra bu poğaçlar mahallenin çocuklarına dağıtılır	2	2,1
Caminin etrafında gezdirilir	1	1,1
Ayak bağı yapılır (çocuğun ayağına gevşek şekilde ip bağlanır, sokağın başında durur, komşu çocuklarından koşarak gelip ipi çözmeleri istenir, ilk gelen çocuk ipi çözer ve ona hediye verilir)	3	3,2
Kösteği kesilir (çocuğun ayağına ip bağlanır, dört yol ağzında durulur ve bir yaşlı tarafından bu ip kesilir)	1	1,1
Cuma günü sela ile ezan arasında yürütülür	1	1,1
Doktora gidilir		17,1
Cevap vermeyen	69	73,4

Tablo 21. Araştırmaya katılan kadınların geç konuşan çocuklara yönelik geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Bülbülün su içtiği kaptaki sudan çocuğa içirilir	9	9.6
Dua edilir, ocağa götürülür, orada dilinin altına ağaç yaprağı sürülür	7	7.5
7-9 ayı kurban dilinden kavurma yapıp çocuğa yedirilir	1	1.1
Kırlangıç eti yedirilir	1	1.1
Dilinin altı şişlenir ya da kesilir	11	11.7
Cuma günü sela ile ezan arasında bulaşık suyu içirilir	2	2.1
Mekke'den deve eti getirtilip yedirilir	1	1.1
Bülbül yumurtası yedirilir	1	1.1
Cuma günü sela vakti babasının ayakkabısı ile ağzına vurulur	1	1.1
Horoz ibiği yedirilir	1	1.1
Cevap vermeyen	46	48.9

Siğil olduğunda 23 kişi (%24,5) okunduğunu (Fatıha ve İhlas ya da siğil duası), 13 kişi (%13,8) yedi tane yemiş (incir) yaprağının sütü siğile sürüldüğünü, (yapraklar teneye üzerine konarak güneşte kurutulur, bu arada dua edilir, kuruduklarında siğil geçer, bu işlem cumartesi ve çarşamba günleri yapılır), 5 kişi de (%5,4) her gün bir siğil çomağı (okunmuş söğüt dalı) ile siğilin etrafının çizildiğini ve atıldığını belirtmiştir (Tablo 22).

Tablo 22. Araştırmaya katılan kadınların çocuklarda görülen siğile yönelik geleneksel uygulamaları

Yöntem	Kişi (n=94)	%
Siğil sayısı kadar arpa okunur. Siğiller okunan arpalarla çizilir. Arpalar soğana batırılır. Soğan kurudukça siğil gider.	2	2,1
Isıtılmış süt sürülür.	1	1,1
Okunur (Fatıha ve İhlas yada siğil duası).	23	24,5
Yedi tane yemiş yaprağının sütü siğile sürülür. Yapraklar teneye üzerine konarak güneşte kurutulur. bu arada dua edilir. Kuruduklarında siğil geçer. Bu işlem Cumartesi ve Çarşamba günleri yapılır.	13	13,8
Her gün bir siğil çomağı (okunmuş söğüt dalı) ile siğilin etrafı çizilir ve atılır.	5	5,4
Nohut okunur, dikenli ağaca batırılır. Siğiller kurudukça nohutlar tek tek düşer.	1	1,1
Koyun yağından ilaç yapılır.	1	1,1
Siğil kesilir, üzerine tuz, domates basılır.	2	2,1
Atın salyası sürülür.	2	2,1
Siğilin içine çakırdikenini batırılır.	1	1,1
Atın kılı ile bağlanır ve kesilir.	1	1,1
Okunmuş sarımsak ya da zeytinyağı sürülür.	2	2,2
Siğilin üzerine darı konur, buradan tavuklara yedirilir.	1	1,1
Kazan karası sürülür.	1	1,1
Kendi idrarı sürülür.	1	1,1
Siğil kesilir, üzerine domates konur	3	3,2
Siğil ilacı sürülür	3	3,2
Cevap vermeyen	31	33,0

TARTIŞMA

Çalışmamıza katılmayı kabul eden 194 kişinin tamamı kadındır, yaş ortalaması 52,6'dır ve yarısından fazlası (%55,3'ü) ilkokul mezunudur. Katılımcıların %69,1'nin geliri giderine eşit ve %91,5'i ev hanımıdır (Tablo1). Araştırmamız çalışma saatleri içinde gerçekleştiği için çalışan kadınlara ulaşamamıştır.

Aşağıda çalışmaya katılan kadınların çocuk bakımında tercih ettikleri uygulamalar verilmiştir. Bazı katılımcılar birden fazla geleneksel yöntem uyguladıklarını bildirmişlerdir.

"Çocuğa kundak yapılmalı mı, neden" sorusuna 40 kişi (%42,6) "elleri ayakları düzgün olsun", 16 kişi (%17) "rahat uyusun diye" "yapılmalı" şeklinde cevap vermiş; 21 kişi (%22,4) ise "rahat büyüsün diye" "kundak yapılmamalı" demiştir (Tablo 2). Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yapılan çalışmalarda da benzer sonuçların elde edildiği görülmüştür.^{5-7,8,15} Örneğin Manisa Nüfus ve Sağlık Araştırması 1999 verilerine göre Manisa'da kundak yapma oranı %73'dür.⁷ Araştırmamızda ise bu oran %82 çıkmıştır. Özyazıcıoğlu tarafından yapılan çalışmada annelerin eğitim düzeylerinin artmasıyla birlikte kundak yapma uygulamasının azaldığı görülmüştür.³ Göker tarafından yapılan araştırmada "riketsli" olguların (raşitizm) %75'inde kundak yapma hikâyesi olduğu, ülkemizde güneş ışığından bolca faydalanmak mümkün olduğu halde, yanlış geleneksel uygulamalar (kundak yapma, bebeklerin yüzünü örtme, bebeklerin dışarı çıkarılmaması) nedeniyle, riketsin hala bir halk sağlığı problemi olarak devam ettiği tespit edilmiştir.⁴ Bunun dışında kundaklamanın doğuştan kalça çıkığı gibi ortopedik sorunlara yol açtığı da bilinmektedir.

Yeni doğan bebeğin ilk olarak ne zaman emzirilmesi gerektiği sorusuna, 16 kişi (%17,0) anne sütü çabuk gelsin gitmesin diye hemen emzirilmeli, 27 kişi ise (%28,7) sabırlı olsun diye üç ezan beklendikten sonra emzirilmeli cevabını vermiştir (Tablo 3). Nevşehir-Kapadokya'da yapılan bir araştırmada doğumdan sonra hemen (ilk 1 saat içinde) emzirilme oranı %54'dür.⁵ Özyazıcıoğlu tarafından yapılan araştırmada ise üç ezan beklendikten sonra emzirme oranı %64'dür. Ancak bu bekleminin anne bebek arasındaki ilişkinin erken dönemde başlamasını engellemesi ve anne sütünün gelmesini geciktirmesi gibi olumsuz etkileri olabileceği belirtilmektedir.³

"Yeni doğan bebeğe tuzlama yapılmalı mı" sorusuna 77 kişi (%81,9) evet demiş ve tuzlama yapma sebebi olarak, ağzı kokmasın, terlemesin ve pişik olmasın diye ifade etmiştir (Tablo 4). Çalışkan tarafından yapılan araştırmaya göre tuzlanma oranı %17,5'dur.⁵ Türkiye'nin farklı bölgelerinde yapılmış çalışmalarda ve Makedonya'daki Müslümanlar arasında, bebeklerin tuzlanması yaygın olarak görülmektedir.⁶⁻⁹ Bu uygulama bebeğin cildini tahriş ederek enfeksiyona yol açma riski taşımaktadır.

Bebeğin beslenme şekli, emzirme süresi, anne sütü dışındaki gıdaları verme şekli, biberonu tutuş şekli, yalancı emzik kullanma durumu, bebeği kundaklama durumu gibi sebeplerden kaynaklanan gaz sancısını gidermede annelerin yaptıkları çeşitli uygulamalar vardır.¹⁰ Yalaz tarafından yapılan araştırmada annelerin bebeklerindeki gaz sancısını gidermek için, sakın loş ortama almak, kucağa almak, sallamak, pozisyon vermek, masaj yapmak, sıcak uygulama yapmak, müzik dinletmek, rezene, anason, şerbet, limonlu su, zeytinyağı, metsil fitil vermek gibi uygulamalar görülmüştür.¹¹ Çalışkan tarafından yapılan araştırmada da buna yakın sonuçlar elde edilmiştir.⁵ Bizim araştırmamızda bebeğin karnı ağrıdığına 41 kişi (%43,6) anason, papatya gibi bitkisel çaylar içirdiklerini, 6 kişi (%6,4) çocuğun karnına tarhana lapası veya ısıtılmış kepek sardıklarını belirtmişlerdir (Tablo 5).

Çocuklarda kulakla ilgili olarak görülen problemler, orta kulak enfeksiyonları, dış kulak yolu enfeksiyonu, konjenital ve edinsel kitleler ve künt ya da doğrudan kafa travmasıyla ilgili komplikasyonlardır. Bu durumları erken ve doğru tanımak gereklidir.¹² Kulak ağrısının en sık nedeni orta kulak iltihabıdır. Ağrıyı geçirmek için yapılan bilinçsiz tedavi uygulamaları enfeksiyon komplikasyonlarını arttırabilir. Gliserin, sıcak su damlatma ve sıcak soğan sıkıştırma bunlar arasında sayılabilir. Elazığ ve Girit’de yapılan farklı çalışmalarda kulağı ağrıyan çocuğa sedef çiçeği ve zeytinyağının kullanıldığı görülmektedir.¹³⁻¹⁴ Karaağaçlı’da ise çocuğun kulağı ağrıdığına ne yapıldığı sorusuna; 38 kişi (%40,3) çocuğun kulağına anne sütü, zeytinyağı, pırasa suyu damlattıklarını ifade etmişlerdir (*Tablo 6*).

Yeni doğan sarılığı zamanında doğan bebeklerin %60-80’inde olmaktadır ve bu ekstrauterin hayata adaptasyonu yansıtan normal bir durumdur. Ancak çok sık olmamakla birlikte bilirübinin kan beyin bariyerini geçmesi durumunda beyin hasarı ortaya çıkabilir.¹² Erken müdahale edilmeyen durumlarda, beyin hasarı sonucu motor ve zekâ gelişim geriliği ile işitme, görme sorunları oluşabilir. Elazığ, İzmir-Naldöken, Ordu, Gaziantep bölgeleri ve Girit ve Saha Türkleri arasında çocuğun sarılık olması durumunda sarı örtü örtmek, banyo suyuna altın koymak, kan akıtmak, çocuğun kendi idrarını içirmek gibi uygulamalar tespit edilmiştir.^{6,8,13-16} Çalışmamızda çocuğun sarılık olması durumunda ne yapıldığı sorusuna 37 kişi (%39,4) çocuğun yüzüne sarı tülbent örttüklerini ya da sarı kıyafet giydirdiklerini, 2 kişi (%2,1) çocuğu sarıçiçek isimli bitkinin suyu ile yıkadıklarını, 8 kişi (%8,5) içine miras altın atılan su ile banyo yaptırdıklarını belirterek cevaplamıştır (*Tablo 7*).

Enürezis, idrarın yatağa ya da giysilere istem dışı ya da kasten yapılması anlamına gelir. Enürezis tanısının konması için, çocuğun en az beş yaşında olması, diüretik özellikli bir madde veya hastalık ile ilişkili olmaması ve de son üç ayda hafta en az iki kez meydana gelmesi gerekir. Birçok nedene bağlı olabilir. Bu rahatsızlığın patolojik bir hastalıktan daha çok duygusal ve davranışsal sorunlara bağlı olarak geliştiği düşünülmektedir. Tedavi ve hasta uyumu ile başarılı sonuçlar elde edilmektedir. Zamanla çocukların çoğu altını tutabilir duruma gelmektedir.¹² Çalışmamızda çocuğun altını ıslattığı durumlarda ne yapıldığı sorulduğunda 7 kişi (%7,4) çocukta ölçme işlemi yapıldığı, 1 kişi (%1,1) kireç suyunda kaynatılan yumurta yedirildiği, 3 kişi (%3,2) ise çocuğun ayak bileklerinden tutulup baş aşağı sallandığı tespit edilmiştir (*Tablo 8*). Yapılan diğer bazı çalışma sonuçlarına göre; Urfa’da üzerlik otu yerine süpürge uçları tütsü gibi yakılarak, çocuk dumana tutulur. Karatavuk yumurtası içirilir.¹⁷ Manisa Yörükleri arasında yumurta yakısı yapılır, saksığan kuşunun yumurtası yedirilir, deli yemiş sütü sulandırılarak verilir, Ordu yöresinde tavşan dışkısı sulandırılıp yedirilir, Sivas’da kirpi eti yedirilir, Hatmi çiçeği çayı içirilir, Tokat yöresinde çocuğun poposu süpürge otu ile yakılır.²

Vücut ısısının normalin (36-37°C) üzerine çıkmasına ateş yükselmesi denir ve bu durum bir hastalık değil hastalık belirtisidir. Örneğin enfeksiyon gibi durumlarda ateş yükselebilir. Çocuktaki yüksek ateş havaleye sebep olabilir. Ateşi düşürmek amacıyla soğuk uygulama yapılmalıdır (giysilerin çıkarılması, ılık duş, ıslak bezle silinmesi). Ateş yükselmesi durumunda hastaneye ulaşmak en doğru yol olsa da evde yapılabilecek pratik ve acil uygulamalar konusunda annelerin bilgilendirilmesi gereklidir. Çalışmamızda çocuğun ateşi yükseldiğinde ne yapıldığı sorusuna, 34 kişi (%36,2) çocuğun vücudunun sirkeli su ile masaj yapıldığını, 26 kişi (%27,7) ılık su ile banyo yaptırıldığını belirtmiştir (*Tablo 9*).

Halk arasında bağırsak kurdu olarak bilinen ve çok sık görülen parazitler fekal-oral yolla bulaşır. Ürogenital sisteme geçerek kronik hastalıklara yol açabilirler. Hijyene önem verilmeli

ve ailenin tümü tedavi edilmelidir.¹² Çalışmamızda çocuğun dışkısında bağırsak kurdu görüldüğünde, 12 kişi (%12,8) çocuğa tuzsuz kabak çekirdeği verildiğini, 6 kişi (%6,4) darı kaynatıp suyunu içirildiğini belirtmiştir (Tablo 10). Altan'ın Manisa yöresindeki Yörüklerde yaptığı çalışmada ise kabak çekirdeği, sarmaşık ve ekşi nar yedirildiği ifade edilmiştir.²

Göz kapaklarının kenarında bulunan sebase bezlerin iltihabına *hordeolum* (arpacık, itdirseği) denir. Tedavide sıcak uygulama, kapak hijyeni, masaj, topikal antibiyotik ve nadiren cerrahi drenaj gerekebilir.¹² Çalışma yapılan köyde itdirseği görüldüğünde, 27 kişi (%28,7) nazara karşı okunduktan sonra, üç kere göze sonra da yere vurulma şeklinde bir uygulama yapıldığını belirtmiştir (Tablo 11). Duran'ın çalışmasına göre Saha Türklerinde de arpacığa fiske vurup, üflendikten sonra yere vurma uygulamasına rastlanmaktadır.¹⁶ Manisa'da yapılan başka bir çalışmada, itdirseğini okuma, fiske vurma ve hasta göze sarımsak sürme işlemi bizim çalışmamızla benzerlik taşımaktadır.²

Çocuklarda diş çıkarmanın normal zamanlaması ortalama 6.-12. aylar arasında değişebilir. Diş çıkarken bazen dişetinde mavimsi bir renk değişikliği olur. Buna *çıkış (patlama) hematomu* denir ve normal bir süreçtir. Bu dönemde çocuklarda huysuzluk ve salyanın ağızdan akması gibi daha genel belirtiler de görülür.¹² Çocukların dişi çıkarken oluşan rahatsızlıklarda ne yapıldığı sorulmuş, 30 kişi (%31,9) çocuğun eline dişini kaşısın diye diş kaşığı, yeşil soğan ya da pırasa verildiğini belirtmişlerdir (Tablo 12). Gaziantep, Kars, Erzurum, Elazığ ve Adana yörelerinde yapılan çalışmalara göre; çocuğun diş çıkarması çeşitli törenlerle kutlanır. Bu kutlamada yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerle beraber çocuğun dişinin sağlam olması isteği de yer alır. Hedik diş çıkarma kutlamasında ikram edilen yiyecektir. Mısır, buğday ve nohut kaynatılarak hazırlanır. Kaynatma sırasında mısır, buğday ve nohutun patlayarak açılması diş etinin patlayıp açılmasına benzetilmektedir. Bu yönüyle pişirilen aşın analogik amaçlı büyüsel bir özellik taşıdığı söylenebilir. Bizim çalışmamız ile benzerlik gösteren diğer araştırma sonuçlarına göre; Ordu yöresinde de bu dönemde diş kaşıyıcı kullanılır.¹⁵ Kars ve Erzurumda dişin çıktığını ilk gören kişi tarafında çocuğun gömleği yırtılır ve bu işlemin diş çıkarkenki acıyı azaltacağına inanılır.^{8,17} Makedonya'daki Müslümanlar arasında ilk dişin çıkmasını kutlamak için, çocuk yere serilen beyaz bir yaygı üzerine oturtulur. Daha önce hazırlanmış olan toz şekerle karıştırılmış hedikten bir avuç çocuğun başından serpilir. Önüne de makas, Kur'an ve altın konulur. Çocuk bu üç nesneden hangisini seçerse ona göre gelecekteki mesleği hakkında yorum yapılır. Kur'an'ı alanın okumuş olacağı; makası alanın kız ise ev hanımı, işinde hünerli, becerikli olacağı, erkek ise terzi olacağı; altını seçen kız ise zengin bir kocaya varacağı, erkek ise ilerde zengin olacağı kabul edilir.⁹

Kabızlık; dışkılamada zorlanma ve iki hafta ya da daha uzun süren gecikme olarak tanımlanır. Kendisi bir hastalık olmayıp, bir hastalık belirtisidir. Bebek ve çocuklarda çoğu kez fonksiyoneldir. Muayenede yapısal bir nedenin yokluğu anlaşıldıktan sonra fonksiyonel kabızlık tedavisi uygulanır.¹² Fonksiyonel kabızlığı olan çocuklarda tedavi yumuşatma (lavman), idame (lavman, diyet ve davranış değişikliği) ve geçiş (lavmanın dereceli olarak kesilmesi) olarak üç aşamada yapılır. Sabun köpüğü toksik olabileceği için önerilmemektedir.¹² Çalışmamızda çocuk kabız olduğunda ne yapıldığı sorulmuş, 31 kişi (%33,0) sabunun fitil şeklinde uygulandığını, 32 kişi (%34,0) zeytinyağı, kayısı suyu, inek sütü içirildiğini belirtmişlerdir (Tablo 13). Altan'ın çalışmasına göre Manisa yörük köylerinde de kabızlık tedavisinde sabun fitil haline geririlerek makattan uygulanmakta, ayrıca zeytinyağı ve çiğ acı kekik otu verilmektedir. İstanbul, Balıkesir, Urfa, Gümüşhane ve Sivas yörelerinde ise badem yağı, topalak, zeytinyağında bekletilmiş incir, *makar* adıyla bilinen bir çeşit toprak,

dut pekmezi, sinameki kullanıldığı kayıtlıdır.²

İshal dışkılama sıklığında artış veya dışkı kıvamında yumuşama olarak tanımlanır. Çocuklarda ishal nedeni genellikle *inek sütünün sindirilememesi ve enfeksiyona* bağlıdır. İshalin tedavisi genellikle destek bakımını içerir. İlaç tedavisi sadece bazı özel durumlarda gereklidir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ishal tedavisinde özel tuz/şeker karışımları (ORS) önermekte, kola, elma suyu, tavuk suyu, çay vb kullanılmasını ise önermemektedir.¹² Çocuklarda ishal görüldüğünde ne yapıldığı sorulmuş, 15 kişi (%16,0) çocuğa haşlanmış patates verildiğini, 14 kişi (%14,9) tuzlu şekerli bol su içirildiğini, 12 kişi (%12,8) pirinç lapası verildiğini söylemişlerdir (*Tablo 14*). İzmir-Naldöken'de kahve ile yoğurt karıştırılarak yedirilir, Ordu yöresinde bol şekerli, tuzlu su, patates, muz gibi gıdalar verilir, Manisa'da Yörük köylerinde kaynatılmış pirinç içine koruk suyu konularak yedirilir, patates, leblebi, kuru çay, Bodur mahmut otu kaynatılır içirilir, alfat ağacı meyvesi yedirilir, gazoz içine aspirin konularak içirilir, Konya'da ayva şurubu, Ankara ve Yalova'da kızılçık şurubu içirilir, Malatya'da yabancı erik salçası leblebi ile karıştırılıp hap şeklinde çocuğa verilir.^{2,6,15}

Kas iskelet travmaları çocukluk çağı yaralanmalarının %10-25'ini oluşturur. Bu travmalar, kemik kırıklarına, ligament burkulmalarına ya da daha seyrek olarak eklem çıkıklarına (en çok dirsek eklemine) neden olabilir. Çocuklar kırıklara kemiklerinin damarlanmadan zengin, süngerimsi, plastik yapısı ve düşük mineralizasyonu nedeniyle yetişkinlere göre daha eğilimlidirler. Kas iskelet yaralanmalarına yaklaşımda genel ilke, ödemin en aza indirilmesi (dinlenme, buz, kompresyon, elevasyon-yükseltme), hareketsiz kılma, ağrıyı dindirme ve ortopediye sevk gerektiren durumların tanınmasıdır. Sinir-damar sıkışması, açık kırıklar ve çıkıklar ortopedi konsültasyonu gerektiren acil durumlardır.¹² Çalışmamızda çocuklarda kırık çıkık olduğunda ne yapıldığı sorulduğunda 25 kişi (%26,6) çıkıkçıya gittiklerini, çıkıkçının da zeytinyağı ya da sabun ile ovarak kırık ya da çıkığı yerine getirdiğini ve üzerine buğday lapası sardığını ifade etmişlerdir (*Tablo 15*). Elazığ yöresinde çocukların sınıkçıya götürüldüğü, kırığın kaynaması için yumurta ile un karışımı ya da zeytin çekirdeği ile üzümün dövülerek kırık bölgeye sarıldığı, Saha Türkleri arasında kırılan kemiklerin düzeltildikten sonra süyek ile (tahta, mukavva destek) bağlandığı, çıkıkta saman kırıntısı ve yosundan lapa yapılarak kırık bölgeye sürüldüğü ve kayın ağacı ile bağlandığı kayıtlıdır. Ayrıca Adana'da buğday kepeği kaynar su ile karıştırılarak kırık bölgeye sarılmakta, Ardahan'da rendelenmiş yumurta akı ile sabun karıştırılarak, Posof'ta ise yumurta akı ile katran karıştırılarak ve kırık bölgeye sürülmektedir.^{2,13,16}

Kızamık, deride ve mukozada görülen kırmızı döküntülerle karakterize viral bir hastalıktır. Kızamık belirtilerini alerjik reaksiyonlardan ayırmak gerekir. Aynı zamanda hayati tehlike yaratan ve tedavi edilebilen hastalıkların düşünülmesi de önemlidir.¹² Çoğu sağlıklı çocukta her hangi bir sekel bırakmadan iyileşir. Destekleyici veya kesin tedavinin sağlanması ile komplikasyonların (nörolojik sekel vb) önüne geçilmesi esastır. Ateşe müdahale önemlidir. Aşılama ile çocukları hastalıktan korumak gereklidir.¹² Çalışmamızda kızamık geçiren çocuğa ne yapıldığı sorulduğunda, 16 kişi (%17,0) kızamık şekeri veya tatlı yedirildiğini, 10 kişi (%10,6) evin kapısına, odanın içine, ballı su serpildiğini, çocuğun ayak tabanına alınına, ağzına ve gözüne bal sürüldüğünü (evin içi tatlı olsun zira kızamık tatlıyı sevmez) belirtmişlerdir (*Tablo 16*). Manisa Yörük köylerinde pekmez, şekerli su, lokum, Ağrı'da kızamık şekeri yedirilir ve kırmızı elbise giydirilir, Uşak'ta hasta sıcak tutulur, acı ekşi verilmez, Posof'ta hastalık azmasını diye anne çamaşır yıkamaz, sabun ezmez ve ateşe yaklaşmaz, Urfa'da mercimek kepeği ile koyun kuyruğu yakılır ve hastaya koklatılır.²

Pişik, çocuklarda genellikle bebek bezinin kapladığı alanda ortaya çıkan bir dermatittir. Görülme sıklığı %7-35 oranındadır ve en sık 9-12. aylarda görülür. Artmış deri ıslaklığı, aşırı sürtünme, idrar ve dışkının yol açtığı irritasyon ile mikrobiyal enfeksiyonlar bu dermatitten sorumludur.¹² Dermatite yol açan etkenin bilinmesi önemli ise de tedavi genellikle aynıdır. Öncelikle irritasyon ve ikincil enfeksiyonun önlenmesi gerekir. Bebek bezi sık değiştirilmeli ve bölge suyla veya hafif bir temizleyici ile temizlenmelidir. Merhem ve krem deriyi iritanlar ve nemden korur. Bu yöntemlerle başarı elde edilemediği durumlarda sağlık kuruluşuna başvurulmalıdır.¹² Yaptığımız çalışmada, 33 kişi (%35,1) "ısıtılarak asiti uçurulan" zeytinyağını pişik bölgesine sürdüğünü söylemiştir (*Tablo 17*). Kapadokya yöresinde pişik kremi, pudra ve zeytinyağı kullanıldığı ve ayrıca toprağa yatırma işlemi uygulandığı, İzmir-Naldökende katı yağ ve zeytinyağı kullanıldığı, Manisa Yörük köylerinde çürümüş ağaç kabuğu toz halinde pişik bölgeye sürüldüğü, pudra, zeytinyağı ve aktoprak kullanıldığı, Artvin Yusufeli'nde çocuğun saklanan kakasının banyo suyu ile karıştırılarak yıkandığı kayıtlıdır.^{2,5,13}

Bir viral enfeksiyon olan uçuk, mukoza ve deri bölgeleri arasındaki geçiş yerlerinde aynı boyuttaki kabarcıklarla seyreden tekrarlayıcı bir deri hastalığıdır. Uçukların ortaya çıkmasında çocuğun direncinin düşmesi, güneş ışınları ve hormonlar etken faktörlerdir. Uçuk çıkaran kişinin özellikle uçuk bölgesine temas eden bardak, kaşık, havlu, kozmetik ürünler gibi kişisel eşyalarının, sağlıklı kişiler tarafından kullanılmamasına özen göstermek gerekir. Enfeksiyon etkeni, el ile burun içine ve hatta genital bölge mukozasına bile kolaylıkla bulaştırılabilir. Uçuğu sıkamak, kaşımak ve oynamak gibi davranışlar oldukça yanlıştır. Uçuğu çıkaran kişinin sıklıkla ellerini bol sabunlu su ile yıkaması hastalığın tedavisi ve yeni bir uçuk oluşumunun önlenmesi açısından oldukça önemlidir. Tedavide antiviral kremler ya da oral ilaçlar hekim tarafından önerilir. Araştırmamızda; 25 kişi (%26,6) kırmızı ruj sürdüklerini, 10 kişi (%10,6) ısıtılan kirli tahta kaşık ya da bulaşık cam bardağı uçuğa sürdüklerini ifade etmişlerdir (*Tablo 18*). Yapılan diğer araştırmalara göre; Manisa Yörük köylerinde çocukta uçuk çıkan bölgeye yakın olarak çakmak taşı çakılır ve bunu özellikle Karadeniz ya da yedi deniz görmüş kişi yapabilir, kadın saçının ucu tükrüklenir ve yara bölgesine sürülür. Kars'da "ocak kadın" bir bez parçasını tutuşturur, hastanın başı etrafında döndürdükten sonra tekrar ocağa atar. Ağrı'da ısıtılmış kaşık sapı uçuk bölgesine bastırılır. Sivas ve Konya'da ısıtılmış kül uçuğa bastırılır.²

Yanıklar termal (ısı), kimyasal ya da elektriksel ajanların neden olduğu doku hasarıdır. Bütün yanıklarda tedavide ağrının giderilmesi, yara bakımı, şok tedavisi ve korunması, enfeksiyon kontrolü, beslenmenin sağlanması önemlidir.¹⁹ Uygun tedavi, yanığın alanına ve derinliğine bağlıdır. Birinci derecede yüzeysel yanıklarda önce su ile soğutma uygulanır. Daha sonra antimikrobiyal yumuşatıcı bir losyon ya da krem kullanılır. İkinci ve üçüncü derece yanıklar hekim izlemi ile tedavi edilir.¹² Çalışmamızda çocuklarda yanık oluştuğunda ne yapıldığı sorulduğunda 10 kişi (%10,6) kireç suyu ile zeytinyağı karıştırıldığını ve yanığa sürüldüğünü. 9 kişi (%9,6) ise yanık bölgeye çiğ patates konulduğunu belirtmişlerdir (*Tablo 19*). Manisa Yörük köylerinde domates suyu, yoğurt, soğuk su, tavuk yumurtası yağı, kara eşek kanı, zeytinyağı ve kireç kaymağı, Posof'da sabun, çamur, makine yağı, Konya'da kızdırılmış pekmez, Erzurum'da yumurta yağı, Sivas'da sabun, sümük, salça ve zeytinyağında eritilmiş balmumu Elazığ'da erimiş mum ile zeytinyağı karışımı, yoğurt, pekmez sürülür.^{2,13}

Kalıtım, çocuğun boy kilo oranları, miadında doğma durumu gibi faktörler çocukta her hangi bir anomali olmadan da geç yürümeye sebep olabilir. Fizik ve nörolojik muayenede her hangi bir problem yoksa endişelenmeden 18 aya kadar çocuğun kendi kendisine yürümesi beklenebilir. Tedavi edilmeyen ya da gecikilen bazı durumlarda önemli derecede kuvvetsizlik

ve yürümede kısıtlılık görülebilir. Çalışmamızın yapıldığı köyde çocukların yürümesinde gecikme olduğunda 3 kişi (%3,2) ayak bağı yapıldığını (ayağına gevşek şekilde ip bağlanan çocuk sokağın başında durur, komşu çocuklarından koşarak gelip ipi çözmeleri istenir, ilk gelen çocuk ipi çözer ve hediye kazanır), kösteğinin kesildiğini ve cuma günü sala ile ezan arasında çocuğun ellerinden tutularak yürütüldüğünü belirtmiştir (Tablo 20). Kaynaklardaki diğer çalışmalara göre Harput yöresinde çocukların isimleri, ağır geldiği düşünülerek değiştirilir. Erzincan ve çevresinde cuma günü çocuğun ayakları bağlanır, camiden ilk çıkana ayak bağı kestirilir.¹⁷ Manisa'da çocuğun topuğuna yumurta sürülür.²⁰ Ordu yöresinde yürüteç kullanılır, ayak bağı kesme uygulaması yapılır.¹⁵

Dil gelişimi çocuğun yaşı, konuşulan dil ve sosyal etkileşimler gibi birçok faktörden etkilenebilen dinamik bir süreçtir. Normal konuşma gelişimi yaşamın ilk 4-5 yılında düzenli bir şekilde olur. Çocuklarda konuşma gecikmeleri sıklıkla 2-3 yaşına kadar tanınmaz. Gecikmedeki en sık neden işitme kaybıdır. Bunun dışında zekâ geriliği, genel gelişim bozukluğu, psikolojik sorunlar, sık televizyon izleme ve kardeş kıskançlığı da geç konuşmaya sebep olarak gösterilebilir. Erken tanı, daha sonraki bilişsel fonksiyonları ve uzun dönemdeki dil gelişimini belirleyen en önemli faktörlerden birisidir.¹² Konuşma gelişimini hızlandırmak için daha fazla sevgi ve ilgi gösterilmeli, soru sorulmalı, 0-3 yaş döneminde mümkün olduğunca az televizyon seyrettirilmeli, masal anlatılmalı ve ninni söylenmelidir. Çalışmamızda çocuğun konuşması geciktiğinde, 11 kişi (%11,7) çocuğun dilaltının kesildiğini ya da şişlendiğini, 9 kişi (%9,6) bülbülün su içtiği kaptan çocuğa su içirildiğini söylemiştir (Tablo 21). Niğde Kemerhisar yöresinde dillerinin altındaki parça kesilir ve yerine sarımsak sürülür. Yine de konuşmazsa çocuk parpılatılır. Erzincan yöresinde ahıra götürülür ve hayvanların bağlandığı organla bağlanır.¹⁷ Elazığ'da "ziyarete götürülür" ve ziyaretin anahtarı çocuğun ağzına sürülür, kuşun su içtiği kaptan su içirilir, dilinin altı kesilir.¹³ Makedonya Müslümanları arasında cuma günleri imamın hutbe okuduğu sırada, hocalar tarafından kâğıda yazılmış bir dua bir kaleme sarılarak çocuğun sağ eline verilir ve hutbe okunduğu esnada çocuğun o duayı yalaması istenir. Bu uygulama ile çocuğun dilinin çözüleceğine ve konuşmaya başlayacağına inanılır.⁹

Toplumda yaygın olarak görülen, %60 oranında virüslerin sorumlu olduğu iyi huylu oluşumlar olan siğiller (*verruka*), herhangi bir yaşta ortaya çıkabilirse de en sık büyük çocuklarda görülür. Tedavi ile veya tedavisiz gerileyen siğiller uzun zaman sonra aynı ya da farklı bir yerde tekrarlayabilir. Bağışıklığı normal olan kişilerde bazen kendiliğinden kaybolur.¹⁹ Siğil olduğunda 23 kişi (%24,5) okuduğunu (Fatıha ve İhlas ya da siğil duası), 13 kişi (%13,8) yedi tane yemiş yaprağının sütü siğile sürüldüğünü, (yapraklar teneye üzerine konarak güneşte kurutulur, bu arada dua edilir, kuruduklarında siğil geçer, bu işlem cumartesi ve çarşamba günleri yapılır), 5 kişi de (%5,4) her gün bir siğil çomağı (okunmuş söğüt dalı) ile siğilin etrafının çizildiğini ve atıldığını belirtmiştir (Tablo 22). Ankara yöresinde patlıcan kabuğu kaynatılır, suyu bir gece ayazda bekletilir ve bu su ile eller yıkanır. Siğillere karınca yumurtası sürülür. Uşak yöresinde kurbağa elleyen kişinin elinde siğil çıkar ve geçmesi için okutulması gerekir. Giresun ve yöresinde siğilotu yapraklarının saplarından akan süt siğillere sürülür.²

Elde edilen verilerin, Pomak kültürüne ait genel ve sık rastlanan uygulamalar olup olmadığı konusunda bu aşamada kesinlik ifade edilemez. Bunun yanında araştırma yapılan beldede Pomaklar dışında unsurların yaşamakta oluşu ve kültürlerarası etkileşim nedeniyle uygulamaların tamamen Pomak kültürüne ve geleneklerine ait olduğu da söylenemez. Ancak bilgisine başvurulmuş kaynak kişilerin birçoğunun 60 yaşının üzerinde olması ve Türkçeyi konuşmıyor olması (görüşmeler tercüman aracılığı ile yapılmıştır) tespit edilen

geleneksel uygulamaların Pomak toplumunda en azından yakın dönemde elde edilen bilgilere dayanmadığını ortaya koymaktadır. Ülkemizin farklı yörelerinde yaşamakta olan Pomaklar arasında yapılacak geniş çaplı araştırmalar sonucunda, çocuk bakımına yönelik olarak sahip oldukları tıp folkloruna ait bilgilerin en azından Türkiye Pomaklarına ait ve bu kültürün ürünleri olabileceği söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmamızda tespit edilen birçok uygulamanın, modern tıp açısından bir anlam ifade etmediği görülebilir. Bu da tıbbi antropolojinin; toplumların hastalık açıklamalarına ilişkin analizi ile uyumludur. Buna göre dünyada var olan toplulukların hastalıkları açıklama biçimleri ile modern tıp biliminin kabul ettiği açıklamalar arasında pek az ortak nokta bulunmaktadır. Bu toplulukların dini ve dini olmayan inançları ile hastalık açıklamaları arasında daha çok bağlantı vardır.²¹

Sonuç olarak:

1. Aileler, çocukların sağlığı ve hastalığa ilişkin sorunlarında, modern tıbbin imkânları yanında geleneksel tedavi seçeneklerini de uygulanabilir bulmaktadırlar.
2. Halk arasında bilinen ve uygulanan bazı yöntemlerin sürdürülmesinde sağlık açısından sakınca olmaması durumunda, bunlar kültürel bir öge olarak değerlendirilmelidir.
3. Kültürel özelliklerin sağlık ve hastalık davranışlarına etkisi nedeniyle farklı kültürlere sahip olan insanların sağlık gereksinimlerinin de farklılık gösterebileceğinin bilinmesi önemlidir.
4. Zararlı olduğu düşünülen bazı geleneksel uygulamaların, konunun ilgililerinden yardım alarak önlenmesi, doğru ve yanlış geleneksel uygulamalar ile ilgili olarak sağlık çalışanlarının halkı bilinçlendirmesi gerekmektedir.
5. Sağlık çalışanlarının öncelikle kendi toplumunun kültürel değerlerini tanıması, farklılıkları kabul etmesi ve sağlık bakımını planlarken toplum yapısını dikkate alarak uygun hale getirebilmesi önemlidir.

BİLGİ: Bu araştırma 10-12 Mayıs 2012 tarihinde Manisa'da yapılan III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

1. Kaplan M. Halk tıbbının kökenleri: Teşhisten tedaviye din ve büyü ilişkisi. Milli Folklor Dergisi. 2011;23(91):150-156
2. Altan S. Manisa Tıp Folkloru. Akademi Kitabevi İzmir 2000.
3. Özyazıcıoğlu N., S. Polat, 12 Aylık çocuğu olan annelerin çocuk bakımına ilişkin başvurdukları geleneksel uygulamalar. Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2005;8(1):63-71.
4. Göker F. S. Çocuk polikliniğimize müracaat eden 3-36 ay çocuklarda nutrisyonel rikets sıklığı ve bulguların yorumu. (Yayınlanmamış uzmanlık tezi) 2006.
5. Çalışkan Z., M. Bayat, Annelerin bebek bakımı uygulamaları ve etkileyen faktörler: Bir Kapadokya örneği. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 2011;14(2):23-30.
6. Biltekin Ö. ve ark. Naldöken sağlık ocağı bölgesinde 0-11 aylık bebeği olan annelerin doğum öncesi dönem ve bebek bakımında geleneksel uygulamaları. STED Dergisi, 2004;13(5):166-168.
7. Manisa nüfus ve sağlık araştırması-1999 Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. 2001 s. 107-108.
8. Yüksel D., Gaziantep ve Çevresinde Doğumla İlgili İnanış ve Uygulamalar (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 2007.
9. Nuredini M. Makenonya'daki Müslümanlarda doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili inanışlar ve uygulamalar. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 2007.
10. Çiftçi E. K. 1-3 Aylık bebeklerde gaz sancısı, etkileyen faktörler ve annelerin bu konudaki uygulamaları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 2005.
11. Yalaz M. İnfantil Kolik Tedavi Modellerinin İncelenmesi. Türkiye Klinikleri: Pediatri,2003;12(3):206-210.
12. Osborn-Dewitt-First-Zenel. Pediatri. Güneş Tıp Kitabevi Ltd. Çev.M.Yurdakök 2007.
13. Açıık, Y., Rahman, S., Deveci, S.E., Sevindik, F. "Elazığ İl Merkezinde Yaşayan Doğum Yapmış Kadınların Bebek Bakımı Konusunda Bildikleri ve Uyguladıkları Geleneksel Yöntemler," 5. Uluslararası Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması

- Kongresi, Ankara, 19-22 Nisan 2007.
14. Çokişler N. Girit göçmenleri Türk halk kültürü üzerine bir araştırma. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 2007.
 15. Bölükbaş N. ve ark. 0-12 Aylık bebeği olan annelerin çocuk bakımında başvurdukları geleneksel uygulamalar. Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi, 2009;6(1):164-176.
 16. Duranlı M. Saha Türklerinde halk hekimliğı ile ilgili pratikler ve bu pratiklerin değeriendirilmesi. In: Prof.Dr. Fikret Türkmen Armağanı. İzmir 2005 s. 207-213.
 17. Kesgin M. T., H. Özcebe Türkiye’de çocuk bakımındaki geleneksel inanç ve uygulamalar. Türkiyat Araştırmaları Dergisi 2004;1(1):43-56.
 18. Eğri G.B., A. Konak, Doğum sonu dönem ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamalara dünyadan ve Türkiye’den örnekler. Journal of World of Turks, 2011;3(1):143-155.
 19. Berkow R. The Merck Manual Tanı Tedavi El Kitabı 16. Baskı çev.: M. Keklikođlu, M. Tuzcu. Nobel Tıp Kitabevleri İstanbul 1995.
 20. Çetinkaya A. D. Özmen, S. Cambaz Manisa’da çocuğu olan 15-49 yaş kadınların doğum sonu dönemde yeni doğan sağlığı ile ilgili geleneksel uygulamaları. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2008;12(2):39-46.
 21. Forrest E. C. Primitive concepts of disease. American Archaeology and Ethnology 1932;32(2):185-252.